

УДК 316.647.5:005.32:373

Заїка І.В.

ЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНОЇ ФРУСТРОВАНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПЕРСОНАЛУ З ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРОФЕСІЙНИМИ ТА СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИМИ ЧИННИКАМИ

Заїка І.В. Взаємозв'язок соціальної фрустрованості освітнього персоналу з організаційно-професійними та соціально-демографічними чинниками. У статті на основі емпіричного дослідження виявлено негативний статистично значущий зв'язок між показниками соціальної фрустрованості освітнього персоналу та організаційно-професійними («посада в організації», «освіта», «кваліфікація (звання)», «стаж трудової діяльності», «стаж на посаді») та соціально-демографічним чинником («вік»). Показано, що із підвищенням вираженості цих чинників рівень вираженості соціальної фрустрованості знижується. При цьому констатовано, що такий зв'язок простежується переважно щодо складових соціальної фрустрованості освітнього персоналу, які стосуються професійної сфери життєдіяльності, і значно менше щодо складових соціальної фрустрованості, які стосуються сфери міжособистісних стосунків та соціально-економічної сфери життєдіяльності освітнього персоналу.

Ключові слова: загальноосвітні навчальні заклади; освітній персонал; соціальна фрустрованість; організаційно-професійні чинники; соціально-демографічні чинники.

Заїка І.В. Взаимосвязь социальной фрустрированности образовательного персонала с организационно-профессиональными и социально-демографическими факторами. В статье на основе эмпирического исследования выявлена отрицательная статистически значимая связь между показателями социальной фрустрированности образовательного персонала и организационно-профессиональным («должность в организации», «образование», «квалификация (звание)», «стаж трудовой деятельности», «стаж на должности») и социально-демографическими факторами («возраст»). Показано, что с повышением выраженности этих факторов уровень выраженности социальной фрустрированности снижается. При этом констатируется, что такая связь имеет отношение преимущественно к составляющим социальной фрустрированности образовательного персонала, касающихся профессиональной сферы жизнедеятельности, и значительно меньше к составляющим социальной фрустрированности, касающихся сферы межличностных отношений и социально-экономической сферы жизнедеятельности образовательного персонала.

Ключевые слова: общеобразовательные учебные заведения; образовательный персонал; социальная фрустрированность; организационно-профессиональные факторы; социально-демографические факторы.

Постановка проблеми. Зміни в житті українського суспільства спричиняють необхідність вивчення соціальної фрустрації та її впливу на освітній персонал загальноосвітніх організацій в умовах соціального напруження. Зниження впливу соціальної фрустрації залежить від багатьох чинників, суттєву роль серед яких можуть відігравати організаційно-професійні та соціально-демографічні чинники освітнього персоналу загальноосвітніх навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літературних джерел показує, що проблема соціальної напруженості знайшла певне відображення в роботах ряду вчених [1; 6; 7; 9; 10 та ін.], у яких розкрито сутність соціальної напруженості, її види та форми, причини виникнення, окреслено окремі умови та засоби її подолання.

Одним із наслідків соціальної напруженості є *соціальна фрустрованість*. У зарубіжній літературі поняття «фрустрація» зустрічається в численних теоріях, концепціях, гіпотезах, що стосуються проблем мотивації, емоцій, поведінки, діяльності індивіда [2; 4; 8 та ін.], однак цілісної теорії, що досліджує цей феномен, поки немає. При цьому соціально-психологічні аспекти фрустрації залишаються найменш вивченими.

Соціальна фрустрованість освітнього персоналу та чинники, зокрема, організаційно-професійні та соціально-демографічні, які впливають на її вираженість, раніше не виступали предметом спеціальних досліджень.

Виходячи із актуальності проблеми та її недостатньої розробки, нами визначено такі **завдання дослідження:**

1. Дослідити рівень вираженості соціальної фрустрованості освітнього персоналу загальноосвітніх навчальних закладів.
2. Проаналізувати зв'язок між соціальною фрустрованістю освітнього персоналу та організаційно-професійними чинниками.
3. Проаналізувати зв'язок між соціальною фрустрованістю освітнього персоналу та соціально-демографічними чинниками.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Для аналізу рівня вираженості соціальної фрустрованості освітнього персоналу використовувалася *методика «Рівень соціальної фрустрованості» Л. Вассермана* [5]. Ця методика дає можливість визначити ступінь незадоволеності особистості соціальними досягненнями в основних аспектах життєдіяльності.

Нами було здійснено модифікацію цієї методики, яка полягала в тому, що 20 показників соціальної фрустрованості були об'єднані нами в *три основні групи* (за своїм змістом). Першу групу склали 7 показників соціальної фрустрованості, які стосуються незадоволеності професійною сферою життєдіяльності (своєю освітою, стосунками із колегами по роботі, стосунками із адміністрацією на роботі, стосунками із суб'єктами своєї професійної діяльності, змістом своєї роботи в цілому, умовами професійної діяльності, можливістю вибору місця роботи). До другої групи віднесено 4 показники соціальної фрустрованості, які стосуються незадоволеності сферою міжособистісних стосунків (стосунками із чоловіком (дружиною), стосунками із дітьми, стосунками із батьками, стосунками із друзями). І третю групу утворили 9 показників соціальної фрустрованості, які відображають незадоволеність соціально-економічною сферою життєдіяльності (станом суспільства (держави), матеріальним станом, житлово-побутовими умовами, сферою послуг і побутового обслуговування, сферою медичного обслуговування, проведенням дозвілля, можливістю проводити відпустку, статусом у суспільстві, своїм способом життя в цілому).

Для вивчення організаційно-професійних та соціально-демографічних чинників використовувалася авторська анкета-паспортника.

Статистична обробка даних здійснювалася за допомогою комп'ютерного пакета статистичних програм SPSS (версія 22). Використовувалися методи описової статистики та кореляційний аналіз.

Загальний обсяг вибірки склав 255 педагогічних працівників. У дослідженні взяли участь керівники загальноосвітніх навчальних закладів (7,5%) та педагогічні працівники (92,5%). 83,5% педагогічних працівників мали повне навантаження, і 16,5% – неповне навантаження. Щодо рівня освіти, то 96,5% опитуваних мали вищу освіту, і 3,5% респондентів мали неповну вищу освіту. Щодо загального стажу трудової діяльності педагогічні працівники розподілились таким чином: 5,5 % мають трудовий стаж до 5 років; 19,6% – від 5 до 14 років; 27,1% – від 15 до 24 років; 31,0% – від 25 до 34 років; 16,9% – від 35 до 44 років. Вибірка включала 10,2% осіб віком до 30 років, 24,7% опитаних 31–40 років, 32,9% – 41–50 років та 32,2% опитаних – понад 50 років.

Дослідження виконано в рамках НДТ «Психологічні технології підготовки освітнього персоналу до розвитку організаційної культури в умовах соціальної напруженості» лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (2016–2018 рр., № державної реєстрації 0116U004811).

Перший етап дослідження полягав у вивченні рівня вираженості соціальної фрустрованості освітнього персоналу загальноосвітніх навчальних закладів.

Аналіз результатів виявив достатньо високий рівень вираженості соціальної фрустрованості, тобто незадоволеність соціальними досягненнями в основних аспектах

життєдіяльності, про що йшла мова в нашій попередній статті [3]. Наприклад, незадоволеність станом у суспільстві зафіксована у 77,7% опитаних, матеріальним станом – у 58,0% та ін.

На *другому етапі* за допомогою кореляційного аналізу вивчався зв'язок між характеристиками соціальної фрустрованості освітнього персоналу і організаційно-професійними чинниками.

Проаналізуємо спочатку зв'язок між *організаційно-професійними чинниками* та рівнем вираженості складових соціальної фрустрованості. Зазначимо, що до організаційно-професійних чинників нами віднесено такі характеристики персоналу: посада в організації, освіта, кваліфікація (звання), навантаження в організації, стаж трудової діяльності, стаж на посаді.

Розглянемо, насамперед, зв'язок соціальної фрустрованості освітнього персоналу з такими організаційно-професійними чинниками, як «посада на роботі», «освіта (рівень освіти)», «кваліфікація (знання)» (табл. 1).

Таблиця 1

Зв'язок соціальної фрустрованості та посади в організації, освіти та кваліфікації (звання) освітнього персоналу

Складові соціальної фрустрованості	Організаційно-професійні чинники		
	Посада в організації	Освіта	Кваліфікація (звання)
Незадоволеність професійною сферою життєдіяльності:			
Своєю освітою	-0,050	-0,242**	-0,205**
Стосунками із колегами по роботі	-0,050	0,013	-0,081
Стосунками із адміністрацією на роботі	-0,063	-0,110	-0,058
Стосунками із суб'єктами своєї професійної діяльності	-0,074	-0,107	-0,183**
Змістом своєї роботи в цілому	-0,168**	-0,098	-0,104
Умовами професійної діяльності	-0,159*	-0,160*	-0,229*
Можливістю вибору місця роботи	-0,115	-0,157*	-0,118
Незадоволеність сферою міжособистісних стосунків:			
Стосунками з чоловіком (дружиною)	-0,005	-0,129*	-0,163**
Стосунками із дітьми	-0,020	-0,140*	-0,038
Стосунками із батьками	-0,062	-0,070	-0,031
Стосунками із друзями	-0,002	-0,054	-0,010
Незадоволеність соціально-економічною сферою життєдіяльності:			
Станом суспільства (держави)	-0,158*	-0,053	-0,077
Матеріальним станом	-0,249**	0,090	-0,017
Житлово-побутовими умовами	-0,183**	0,059	-0,178**
Сферою послуг і побутового обслуговування	-0,161**	-0,057	-0,085
Сферою медичного обслуговування	-0,166**	-0,006	0,037
Проведенням дозвілля	-0,133*	0,011	-0,009
Можливістю проводити відпустку	-0,075	0,034	-0,002
Статусом у суспільстві	-0,141*	0,042	-0,080
Своїм способом життя в цілому	-0,069	-0,064	-0,106

**p<0,01; *p<0,05

У процесі дослідження виявлено *негативний* статистично значущий зв'язок з таким організаційно-професійним чинником, як *«посада на роботі»*, та 9 складовими соціальної фрустрованості, які стосуються незадоволеності: змістом своєї роботи в цілому ($r_s=0,168$; $p<0,01$); умовами професійної діяльності ($r_s=-0,159$; $p<0,05$); станом суспільства (держави) ($r_s=-0,158$; $p<0,05$); матеріальний станом ($r_s=-0,249$; $p<0,01$); житлово-побутовими умовами ($r_s=-0,183$; $p<0,01$); сферою послуг і побутового обслуговування ($r_s=-0,161$; $p<0,01$); сферою медичного обслуговування ($r_s=-0,166$; $p<0,01$); проведенням дозвілля ($r_s=-0,133$; $p<0,05$); статусом у суспільстві ($r_s=-0,141$; $p<0,05$). Це означає, що в міру підвищення посади в організації (від педагогічного працівника до керівника загальноосвітнього навчального закладу) рівень вираженості соціальної фрустрованості освітнього персоналу загальноосвітніх навчальних закладів знижується, і особливо це стосується соціально-економічної сфери життєдіяльності.

Також констатовано *негативний* статистично значущий зв'язок з таким організаційно-професійним чинником, як *«освіта (рівень освіти)»*, та 5 складовими соціальної фрустрованості освітнього персоналу, які стосуються незадоволеності: своєю освітою ($r_s=-0,242$; $p<0,01$); умовами професійної діяльності ($r_s=-0,160$; $p<0,05$); можливістю вибору місця роботи ($r_s=-0,157$; $p<0,05$); стосунками із чоловіком (дружиною) ($r_s=-0,129$; $p<0,05$); стосунками із дітьми ($r_s=-0,140$; $p<0,05$). Це свідчить про те, що в міру підвищення рівня освіти (від загальної до вищої) рівень вираженості соціальної фрустрованості освітнього персоналу загальноосвітніх навчальних закладів знижується, і це, насамперед, стосується професійної сфери життєдіяльності.

Дуже схожа ситуація спостерігається і стосовно такого чинника, як *«кваліфікація (звання)»*. Виявлено *негативний* статистично значущий зв'язок з цим чинником і 5 складовими соціальної фрустрованості, які стосуються незадоволеності: своєю освітою ($r_s=-0,205$; $p<0,01$); стосунками із суб'єктами своєї професійної діяльності ($r_s=-0,183$; $p<0,01$); умовами професійної діяльності ($r_s=-0,229$; $p<0,05$); стосунками із чоловіком (дружиною) ($r_s=-0,163$; $p<0,01$); житлово-побутовими умовами ($r_s=-0,178$; $p<0,01$). Це означає, що з підвищенням рівня кваліфікації (від спеціаліста до методиста) рівень вираженості соціальної фрустрованості освітнього персоналу загальноосвітніх навчальних закладів знижується.

Далі проаналізуємо зв'язок між соціальною фрустрованістю освітнього персоналу і такими організаційно-професійними чинниками, як *«навантаження в організації»*, *«стаж трудової діяльності»*, *«стаж на посаді»* (табл. 2).

Як свідчать отримані дані, виявлено *негативний* статистично значущий зв'язок між таким чинником, як *«стаж трудової діяльності»*, та 7 показниками соціальної фрустрованості освітнього персоналу, які стосуються незадоволеності: своєю освітою ($r_s=-0,182$; $p<0,01$); стосунками із колегами по роботі ($r_s=-0,191$; $p<0,01$); стосунками із суб'єктами своєї професійної діяльності ($r_s=-0,157$; $p<0,05$); умовами професійної діяльності ($r_s=-0,172$; $p<0,01$); стосунками із чоловіком (дружиною) ($r_s=-0,151$; $p<0,05$); житлово-побутовими умовами ($r_s=-0,263$; $p<0,01$); статусом у суспільстві ($r_s=-0,168$; $p<0,01$). Це означає, що чим більше стаж трудової діяльності в організації, тим рівень вираженості соціальної фрустрованості освітнього персоналу загальноосвітніх навчальних закладів знижується, і, в першу чергу, це стосується професійної сфери життєдіяльності.

Стосовно такого чинника, як *«стаж на посаді»*, то тут констатовано *негативний* статистично значущий зв'язок між цим чинником і 5 показниками соціальної фрустрованості освітнього персоналу, які стосуються незадоволеності: своєю освітою ($r_s=-0,202$; $p<0,01$); стосунками із суб'єктами своєї професійної діяльності ($r_s=-0,167$; $p<0,01$); стосунками із чоловіком (дружиною) ($r_s=-0,149$; $p<0,05$); житлово-побутовими умовами ($r_s=-0,168$; $p<0,01$). Це означає, що чим більше стаж на посаді в організації, тим рівень вираженості зазначених складових соціальної фрустрованості знижується.

Таблиця 2

Зв'язок соціальної фрустрованості з навантаженням в організації, стажем трудової діяльності, стажем на посаді освітнього персоналу

Складові соціальної фрустрованості	Організаційно-професійні чинники		
	Навантажен-ня організації	Стаж трудової діяльності	Стаж на посаді
<i>Незадоволеність професійною сферою життєдіяльності:</i>			
Своєю освітою	-0,021	<u>-0,182**</u>	<u>-0,202**</u>
Стосунками із колегами по роботі	-0,018	<u>-0,191**</u>	-0,102
Стосунками із адміністрацією на роботі	0,050	-0,092	-0,023
Стосунками із суб'єктами своєї професійної діяльності	-0,122	<u>-0,157*</u>	<u>-0,167**</u>
Змістом своєї роботи в цілому	<u>-0,127*</u>	-0,098	-0,104
Умовами професійної діяльності	0,063	<u>-0,172**</u>	-0,073
Можливістю вибору місця роботи	0,041	0,020	0,086
<i>Незадоволеність сферою міжособистісних стосунків:</i>			
Стосунками із чоловіком (дружиною)	0,006	<u>-0,151*</u>	<u>-0,149*</u>
Стосунками із дітьми	-0,058	-0,054	0,018
Стосунками із батьками	-0,029	-0,042	-0,048
Стосунками із друзями	0,065	-0,021	0,001
<i>Незадоволеність соціально-економічною сферою життєдіяльності:</i>			
Станом суспільства (держави)	0,040	-0,037	-0,021
Матеріальним станом	-0,050	-0,122	-0,036
Житлово-побутовими умовами	-0,104	<u>-0,263**</u>	<u>-0,168**</u>
Сферою послуг і побутового обслуговування	0,050	-0,086	-0,028
Сферою медичного обслуговування	0,035	0,098	0,105
Проведенням дозвілля	-0,047	0,091	0,115
Можливістю проводити відпустку	-0,038	0,081	0,089
Статусом у суспільстві	0,043	<u>-0,168**</u>	-0,105
Своїм способом життя в цілому	-0,028	-0,061	-0,063

**p<0,01; *p<0,05

І щодо такого чинника, як «навантаження персоналу в організації», то тут констатовано статистично *негативний* статистично значущий зв'язок між цим чинником і лише 1 складовою соціальної фрустрованості освітнього персоналу: змістом своєї роботи в цілому ($r_s=0,127$; $p<0,05$).

Таким чином, можна зробити *висновок*, що соціально-професійні чинники мають достатньо виражений негативний статистично значущий зв'язок із складовими соціальної фрустрованості освітнього персоналу. Перше та друге місце за цим показником займає такий чинник, як «посада на роботі» (зв'язок із 9 складовими соціальної фрустрованості) та «стаж трудової діяльності» (зв'язок із 7 показниками соціальної фрустрованості). Третє, четверте і п'яте місця місце займають «освіта (рівень освіти)», «кваліфікація (знання)», «стаж на посаді» (зв'язок кожного із чинників із 5 складовими соціальної фрустрованості). І останнє місце

займає «навантаження персоналу в організації» (зв'язок лише із 1 складовою соціальної фрустрованості). При цьому слід зазначити, що найбільш виражені негативні статистично значущі зв'язки простежуються в професійній та соціально-економічній сферах життєдіяльності, що означає, що підвищення рівня вираженості даних чинників знижує вираженість складових соціальної фрустрованості в даних сферах життєдіяльності.

Отже, врахування впливу організаційно-професійних чинників освітнього персоналу загальноосвітніх навчальних закладів *може сприяти зниженню соціальної фрустрованості освітнього персоналу*. Особливої уваги з боку керівництва загальноосвітніх навчальних закладів та психологів у плані профілактики соціальної фрустрованості потребують «рядові» працівники, з меншим стажем трудової діяльності, меншим стажем на посаді та з нижчим рівнем кваліфікації.

На *третьому етапі* вивчався зв'язок між характеристиками соціальної фрустрованості освітнього персоналу та соціально-демографічними чинниками. Зазначимо, що до соціально-демографічних чинників було віднесено вік і стать персоналу.

У процесі дослідження встановлено *негативний* статистично значущий зв'язок показників соціальної фрустрованості з *віком* педагогічних працівників (табл. 3).

Таблиця 3

**Зв'язок соціальної фрустрованості освітнього персоналу
із соціально-демографічними чинниками**

Складові соціальної фрустрованості	Соціально-демографічні чинники	
	Вік	Стать
<i>Незадоволеність професійною сферою життєдіяльності:</i>		
Своєю освітою	<u>-0,139*</u>	0,043
Стосунками із колегами по роботі	<u>-0,179**</u>	-0,015
Стосунками із адміністрацією на роботі	-0,061	-0,045
Стосунками із суб'єктами своєї професійної діяльності	<u>-0,131*</u>	0,049
Змістом своєї роботи в цілому	-0,089	0,095
Умовами професійної діяльності	<u>-0,165**</u>	-0,058
Можливістю вибору місця роботи	0,019	0,084
<i>Незадоволеність сферою міжособистісних стосунків:</i>		
Стосунками із чоловіком (дружиною)	<u>-0,152*</u>	0,071
Стосунками із дітьми	-0,019	0,081
Стосунками із батьками	-0,043	0,086
Стосунками із друзями	-0,009	0,038
<i>Незадоволеність соціально-економічною сферою життєдіяльності:</i>		
Станом суспільства (держави)	-0,016	0,043
Матеріальним станом	-0,109	-0,024
Житлово-побутовими умовами	<u>-0,222**</u>	-0,050
Сферою послуг і побутового обслуговування	-0,060	-0,033
Сферою медичного обслуговування	0,084	0,065
Проведенням дозвілля	0,088	0,004
Можливістю проводити відпустку	0,072	0,076
Статусом у суспільстві	<u>-0,123*</u>	0,005
Своїм способом життя в цілому	-0,061	0,024

**p<0,01; *p<0,05

Так, виявлено *негативний* статистично значущий зв'язок такого чинника, як «*вік*», із 7 складовими соціальної фрустрованості, які стосуються незадоволеності: своєю освітою ($r_s = -0,139$; $p < 0,05$); стосунками із колегами по роботі ($r_s = -0,179$; $p < 0,01$); стосунками із суб'єктами своєї професійної діяльності ($r_s = -0,131$; $p < 0,05$); умовами професійної діяльності ($r_s = -0,165$; $p < 0,01$); стосунками із чоловіком (дружиною) ($r_s = -0,152$; $p < 0,05$); житлово-побутовими умовами ($r_s = -0,222$; $p < 0,01$); статусом у суспільстві ($r_s = -0,123$; $p < 0,05$). Сутність виявлених зв'язків полягає в тому, що із віком рівень вираженості соціальної фрустрованості освітнього персоналу знижується. При цьому слід зазначити, що найбільш це стосується професійної сфери освітнього персоналу.

Стосовно такого чинника, як «*стать*», то тут статистично значущих зв'язків не виявлено за жодною із складових соціальної фрустрованості.

Отже, врахування віку освітнього персоналу може сприяти зниженню соціальної фрустрованості освітнього персоналу у професійній сфері. Особливої уваги при цьому потребують молоді працівники.

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Такі організаційно-професійні чинники, як «посада в організації», «освіта (рівень освіти)», «кваліфікація (знання)», «стаж трудової діяльності», «стаж на посаді», та соціально-демографічний чинник «вік», мають негативний статистично значущий зв'язок із рівнем вираженості соціальної фрустрованості персоналу освітніх організацій: чим вище рівень вираженості цих чинників, тим нижчою є вираженість показників соціальної фрустрованості персоналу освітніх організацій.

2. Виявлений зв'язок стосується, насамперед, професійної сфери життєдіяльності освітнього персоналу, частково соціально-економічної сфери і сфери міжособистісних стосунків.

3. Врахування виявлених закономірностей є доцільним з метою профілактики соціальної фрустрованості персоналу.

До **перспектив подальшого дослідження** належить вивчення зв'язку між соціальною фрустрованістю освітнього персоналу у професійній сфері життєдіяльності та соціально-психологічним кліматом у колективі, відданістю освітнього персоналу організації та ін.

Список використаних джерел

1. Бородин Ф.М. Социальная напряженность и агрессия / Ф.М. Бородин, Н.П. Володина // Мир России. – 1997. – № 4. – С. 107–150.
2. Василюк Ф.Е. Психология переживания. Анализ преодоления критических ситуаций / Ф.Е. Василюк. – М. : МГУ, 1984. – 240 с.
3. Карамушка Л.М. Соціальна фрустрованість освітнього персоналу: зв'язок із типами організаційної культури загальноосвітніх навчальних закладів / Л.М. Карамушка, І.В. Заїка // Організаційна психологія. Економічна психологія [за наук. редак. С.Д. Максименка та Л.М. Карамушки]. – К. : Логос, 2016. – № 2–3 (5–6). – С. 82–91.
4. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс. – СПб. : Прайм-Еврознак, 2002. – 512 с.
5. Малкина-Пых И.Г. Психосоматика: Справочник практического психолога / И.Г. Малкина-Пых. – М. : Эксмо, 2009. – 102 с.
6. Рукавишников В.О. Социальная напряженность / В.О. Рукавишников // Диалог. – 1990. – № 8. – С. 6–11.
7. Слюсаревський М. Соціальна напруженість: теоретична модель необхідних і достатніх показників / М. Слюсаревський // Наукові студії із соціальної та політичної психології. – 2002. – № 5 (8). – С. 24–34.
8. Фрустрация: Понятие и диагностика : учеб.-метод. пособие / [сост. Л.И. Дементий]. – Омск : Изд-во ОмГУ, 2004. – 68 с.
9. Чернобай П.Ф. Социальная напряженность / П.Ф. Чернобай // Социс. – 1992. – № 7. – С. 94–98.
10. Чернявська О.В. Становлення громадянського суспільства як чинник соціальної напруженості в Україні / О.В. Чернявська // Вісник Харківського університету. – №456. – Серія: Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених м. Харкова. – Харків, 2000. – Ч. 1. – С. 9–12.
11. Barker, R. Frustration and regression: an experiment with young children. Studies in topological and vector psychology / R. Barker, T. Dembo, K. Lewin // V. II, Univ. Iowa Stud, Child Welf., 1941, 18, №1, p. 1–314.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Borodkin F.M. Social'naja naprjazhennost' i agressija / F.M. Borodkin, N.P. Volodina // Mir Rossii. – 1997. – № 4. – S. 107–150.
2. Vasiljuk F.E. Psihologija perezhivaniya. Analiz preodoleniya kriticheskikh situacij / F.E. Vasiljuk. – M. : MGU, 1984. – 240 s.
3. Karamushka L.M. Cotsial'na frustrovanist' osvith'oho personalu: zvyazok iz typamy orhanizatsiynoyi kul'tury zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv / L.M. Karamushka, I.V. Zaika // Orhanizatsiyna psykholohiya. Ekonomichna psykholohiya [za nauk. redah. S.D. Maksymenka ta L.M. Karamushky]. – K. : Lohos, 2016. – № 2–3 (5–6). – S. 82–91.
4. Majers D. Social'naja psihologija / D. Majers. – SPb. : Prajm-Evroznak, 2002. – 512 s.
5. Malkina-Pyh I.G. Psihosomatika: Spravochnik prakticheskogo psihologa / I.G. Malkina-Pyh. – M. : Jeksmo, 2009. – 102 s.
6. Rukavishnikov V.O. Social'naja naprjazhennost' / V.O. Rukavishnikov // Dialog. – 1990. – № 8. – S. 6–11.
7. Slyusarevs'ky M. Sotsial'na napruzhenist': teoretychna model'neobkhidnykh i dostatnikh pokaznykiv / M. Slyusarevs'ky // Naukovi studiyi iz sotsial'noyi ta politychnoyi psykholohiyi. – 2002. – № 5 (8). – S. 24–34.
8. Frustracija: Ponjatie i diagnostika : ucheb.-metod. posobie / [sost. L.I. Dementij]. – Omsk : Izd-vo OmGU, 2004. – 68 s.
9. Chernobaj P.F. Social'naja naprjazhennost' / P.F. Chernobaj // Socis. – 1992. – № 7. – S. 94–98.
10. Chernyavs'ka O.V. Stanovlennya hromadyans'koho suspil'stva yak chynnyk sotsial'noyi napruzhenosti v Ukraini / O.V. Chernyavs'ka // Visnyk Kharkivs'koho universytetu. – №456. – Seriya: Aktual'ni problemy suchasnoyi nauky v doslidzhennyakh molodykh vchenykh m. Kharkov. – Kharkiv, 2000. – Ch. 1. – S. 9–12.
11. Barker, R. Frustration and regression: an experiment with young children. Studies in topological and vector psychology / R. Barker, T. Dembo, K. Lewin // V. II, Univ. Iowa Stud, Child Welf., 1941, 18, №1, p. 1–314.

Zaika, I.V. The relationship between teaching staff's social frustration and organizational-professional and socio-demographic characteristics. The empirical investigation found a statistically significant negative relationship between the teaching staff's social frustration and organizational-professional (position in the organization, type of education, qualifications (rank), overall work experience, tenure) and socio-demographic (age) characteristics: social frustration decreased as these factors' value increased. It's noteworthy that this relationship was stronger with the teaching staff's social frustration components related to staff's professional activities than with the social frustration components related to staff's interpersonal relations and socio-economic aspects of life.

The author concluded that consideration of the secondary school teaching staff' organizational and professional characteristics could help reduce staff's social frustration. Special attention from the secondary school management and psychologists in terms of frustration prevention should be given to the rank and file staff who have short overall work experience, short tenure and low qualifications.

Keywords: secondary educational institutions; teaching staff; social frustration; organizational-professional characteristics; socio-demographic characteristics.

Відомості про авторів

Заїка Інна В'ячеславівна, науковий кореспондент лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Zaika, Inna Vyatcheslavivna, postgraduate student of Laboratory of Organizational And Social Psychology, G.S.Kostiuk Institute of psychology, NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: inna.zaika.75@mail.ru

Отримано 10 листопада 2016 р.
Рецензовано 17 листопада 2016 р.
Прийнято 24 листопада 2016 р.